

L'EVANGELI DE MARC, UNA CRISTOLOGIA NARRATIVA

Agustí BORRELL

Adreça: Sant Miquel, 44
08911 BADALONA (Barcelona)
E-mail: aborrell@carmelcat.cat

Resum

L'Evangeli de Marc està totalment centrat en Jesús i en la pregunta per la seva identitat. És, per tant, una cristologia. Tanmateix, la presentació de Jesús no adopta una forma sistemàtica o conceptual, sinó que es manifesta en forma narrativa. Això respon a la fe cristiana en l'encarnació i a la tradició bíblica que reconeix l'acció de Déu en la història. Marc transmet la seva fe cristològica per mitjà del relat, en el qual Jesús s'expressa amb paraules i, sobretot, amb accions, com també amb el seu diàleg amb els altres personatges que intervenen en la narració. El caire narratiu de l'Evangeli de Marc demana la col·laboració interpretativa del lector, que ha d'anar recollint i unint els diversos elements presents en el relat per a respondre a la pregunta per la identitat de Jesús.

Paraules clau: Evangeli de Marc, Jesús, cristologia, narració, lector.

Abstract

The Gospel of Mark is totally centred on Jesus and the question of his identity. It represents, therefore, a Christology. And yet the presentation of Jesus does not take a systematic or conceptual form, but rather it adopts a narrative shape. This corresponds to the Christian faith in the incarnation, and in the biblical tradition that recognizes the action of God in history. Mark transmits his Christological faith by means of his narrative, in which Jesus expresses himself with words and especially actions, as well as in dialogue with other characters who intervene in the narrative. The narrative aspect of Mark's Gospel requires the interpretative collaboration of the reader, who has to proceed by piecing together the various elements that are present in the story in order to answer the question about the identity of Jesus.

Keywords: *The Gospel of Mark, Jesus, Christology, narration, reader.*

L'Evangeli de Marc té un protagonista indiscutible. Si bé hi apareix un bon nombre de personatges, Jesús ocupa el centre de l'escenari de forma gairebé constant. Hi és present com a protagonista en pràcticament tots els episodis de l'evangeli (llevat tan sols de Mc 1,1-8; 6,14-29; 14,66-72; 16,1-8). Des de la primera línia, s'anuncia no de què, sinó de qui parlarà el llibre: «Comença l'evangeli de Jesús, el Messies, Fill de Déu» (Mc 1,1). La finalitat de l'autor, gens dissimulada, és parlar de Jesús i mostrar-lo com a bona notícia. Marc vol oferir la visió cristiana de Jesús i presentar-lo com el Messies, és a dir: l'Ungit de Déu enviat a salvar el seu poble i com el Fill de Déu. No hi ha dubte que la intenció principal de l'Evangeli de Marc és orientar vers una determinada comprensió de la identitat de Jesús.¹ El contingut de «l'evangeli de Jesús, el Messies», tan sols es pot conèixer concretament la identitat cristològica de Jesús.²

De fet, la pregunta per la identitat de Jesús recorre l'evangeli sencer i de vegades hi apareix formulada explícitament, de diverses maneres: «¿Qui és, aquest, que fins el vent i l'aigua l'obeeixen?» (Mc 4,41); «Qui diu la gent que sóc jo?» (Mc 8,27); «¿Tu ets el Messies, el fill del Beneït?» (Mc 14,61). Per afrontar aquesta pregunta, Marc no elabora un tractat sistemàtic de cristologia, com els que podrien redactar i redacten els teòlegs dels nostres temps. Marc escriu un relat i construeix la imatge de Jesús en forma narrativa. Per això es pot parlar de Marc com una «cristologia narrativa», tal com feia ja uns quants anys enrere R. Tannehill.³

Al congrés de maig de 2012 sobre «La tradició de Jesús i els evangelis», celebrat en aquesta mateixa seu, vaig presentar algunes reflexions sobre els evangelis com a relat i sobre la dimensió narrativa de la tradició sobre Jesús.⁴ Reprenc ara aquella línia de treball, per fer-ne una aplicació específica a l'Evangeli de Marc i, concretament, a la presentació marcana de Jesús.

1. Joel MARCUS, *The Way of the Lord. Christological Exegesis of the Old Testament in the Gospel of Mark*, Edinburgh: T & T Clark 1993, p. 6.
2. Suzanne Watts HENDERSON, *Christology and Discipleship in the Gospel of Mark*, Cambridge: University Press 2006, p. 7.
3. Robert C. TANNEHILL, «The Gospel of Mark as Narrative Christology», *Semeia* 16 (1979) 57-95, p. 57: «Jesus is the central figure of the Gospel of Mark, and the author is centrally concerned to present (or re-present) Jesus to his readers so that his significance for their lives becomes clear. He does this in the form of a story. Since this is the case, we need to take seriously the narrative form of Mark in discussing this Gospel's presentation of Jesus Christ. In other words, we need ways of understanding and appreciating Mark as narrative Christology.»
4. Agustí BORRELL, «Els evangelis com a relat. La dimensió narrativa de la tradició sobre Jesús», *RCatT* 38 (2013) 99-116.

1. PER QUÈ UN RELAT?

Abans d'entrar en consideracions més concretes sobre la cristologia marcana, és oportú recordar el perquè de la configuració narrativa de Marc i dels altres evangelis. Hi ha almenys dos elements fonamentals que la determinen i que convé tenir molt en compte en la lectura i la interpretació de l'evangeli: la fe cristiana en l'encarnació i el rerefons bíblic.

1.1. *La realitat de l'encarnació*

Allò que ha cridat l'atenció dels primers cristians són els esdeveniments relacionats amb Jesús, més que les seves paraules (o abans que les seves paraules). La seva passió, mort i resurrecció constitueixen el nucli de la fe i de la proclamació inicial; per això, el querigma pren des del primer dia forma narrativa (cf. 1Co 15,3-5) i, per això, la tradició sobre Jesús es va desenvolupant com un relat i es va ampliant progressivament —cap enrere—, fins a desembocar en els evangelis, començant pel de Marc, el primer que s'escriu.

No falta entre els primers cristians l'atenció a les paraules de Jesús. El seu ensenyament també és valorat, és recordat cada vegada més, és recollit i és transmès. Ara bé, en bona part ho és en vinculació directa a l'observació de les seves accions. Les paraules de Jesús són recordades i transmeses emmarcades en un context narratiu. Sense excloure que també puguin aparèixer aviat reculls d'ensenyaments independents (font Q), allò que predomina en els primers temps és l'atenció als gestos de Jesús i als principals esdeveniments de la seva vida.

Aquesta importància dels fets, és a dir: de la vida de Jesús, creix en la mesura en què es consolida la fe cristiana en l'encarnació. En tant que Jesús és vist com el Fill de Déu fet home, com a presència de Déu en el món, se sent la necessitat d'explicar allò que ell ha fet, les seves accions. I, per a això, el llenguatge narratiu és el més adequat, potser l'únic possible.

1.2. *La Bíblia*

El cristianisme neix en el cor del judaisme. Els primers cristians, com Jesús mateix, formen part del poble d'Israel. És un poble que presta una atenció extraordinària als textos bíblics, en els quals reconeix l'expressió de la seva fe en el Déu únic que els ha escollit i ha establert amb ells una aliança. És un

Déu que han reconegut en la seva pròpia història, un Déu que es manifesta a través de gestos i d'accions significatives, en els quals es pot reconèixer la seva revelació i la seva manera de ser. Tal com correspon a aquesta experiència, els textos de l'Antic Testament són fortament narratius. Israel s'ha acostumat a descobrir les petjades de Déu en la història i a evocar-les i transmetre-les en forma de relat.

Israel ha elaborat una pràctica interessant, que consisteix a observar els esdeveniments de la història, rellegir-los amb una mirada de fe per descobrir-hi l'acció de Déu en favor d'ells i, després, construir un relat que permeti recordar i transmetre els fets i la seva interpretació creient, és a dir: la convicció que Déu actua i es revela en la història. Els primers cristians, que pertanyen a aquesta tradició, han fet una experiència similar amb la vida de Jesús de Natzaret. Per això, a l'hora de recordar-la i de transmetre-la, han adoptat el mateix estil narratiu de la Bíblia i creen un tipus de relat que integra record de la història i interpretació creient.

2. EL GÈNERE LITERARI DELS EVANGELIS

Els evangelis són textos bàsicament narratius. En aquest sentit i mirant de precisar una mica més, és significatiu el debat sobre el possible caire biogràfic dels evangelis. R. A. Burridge els relaciona directament amb les biografies del món grecoromà. Així ho va fer ja en el seu estudi pioner publicat el 1992.⁵ Allí arribava a la conclusió que els quatre evangelis del Nou Testament pertanyen al gènere del *bíos* hel·lenístic. Una conseqüència directa d'aquesta afirmació és que la clau principal d'interpretació dels evangelis és la persona de Jesús, i que, per tant, la cristologia afecta tots els àmbits.⁶ En una edició revisada i ampliada de la seva obra, Burridge referma i confirma les seves conclusions inicials,⁷ alhora que constata el fet que la concentració biogràfica dels evangelis en Jesús no ha estat prou tinguda en compte en l'exegesi neotestamentària.

5. Richard A. BURRIDGE, *What are the Gospels? A Comparison with Graeco-Roman Biography*, Cambridge University Press 1992.

6. *Ibid.*, 206-207.

7. Richard A. BURRIDGE, *What are the Gospels? A Comparison with Graeco-Roman Biography*, Grand Rapids (Mich.): Eerdmans 2004.

En els evangelis, no tenim al davant la història real, sempre inabastable; no ens trobem tampoc davant l'observació directa dels fets (que tanmateix tampoc no seria neutra).⁸ Tenim al davant un relat, en el qual l'autor fa moltes opcions: selecciona quins episodis narrar, decideix com explicar-los, des de quin punt de vista, amb quines informacions, per quin ordre... En el cas de l'Evangelí de Marc, per exemple, l'autor comença amb l'aparició de Joan Baptista en el desert com a precursor de Jesús i, tot seguit, passa al baptisme de Jesús. Ha decidit no dir res dels seus orígens, del seu naixement, de la seva família, de la seva formació... Tampoc no fa cap descripció física ni psicològica de Jesús...

D'altra banda, cap narració no és mai totalment neutra i objectiva, sinó que es fa sempre des d'un punt de vista concret. Allò que els teòrics moderns de la narrativitat anomenen la focalització condiciona profundament la percepció que té el lector. Podríem fixar-nos, per exemple, en l'escena del paralític de Cafarnaüm (Mc 2,1-12). En la narració hi ha un interessant joc de perspectives entre els diversos personatges i el narrador no observa simplement els fets des de fora, sinó que es va situant a l'interior dels personatges: així, Jesús «veu la fe» dels qui porten el paralític (2,5), els mestres de la Llei «pensen en el seu cor» que Jesús blasfema (2,6-7), Jesús «coneix que pensen així» (2,8)...⁹ El narrador té la capacitat de saber què pensen els personatges del relat i fins i tot de conèixer les seves motivacions i les causes profundes de les seves accions. En aquest episodi, a més, es veu com aquesta capacitat també la té Jesús, un indicatiu més de la sintonia entre el narrador i el personatge Jesús. Malgrat la respectable i argumentada opinió d'E. S. Malbon, no crec que es pugui parlar en Marc de diferències significatives entre l'autor implícit, el narrador i Jesús.¹⁰

8. Una de les crítiques que es poden fer a la tan prolífica i fructuosa *Third Quest* sobre el Jesús històric és el fet de no tenir prou en compte el caire narratiu dels evangelis. Sovint els historiadors continuen prenent els evangelis com un recull o un mosaic de dades sobres Jesús, que poden ser valorades des del punt de vista de la seva historicitat cada una de forma independent, sense haver fet abans el pas de situar-les en el context de l'evangelí del qual formen part i de saber quina és la seva funció a l'interior d'un conjunt narratiu que té unes característiques pròpies.

9. Cf. l'anàlisi de Norman R. PETERSEN, «“Point of View” in Mark's Narrative», *Semeia* 12 (1978) 97-121.

10. Cf. Elizabeth Struthers MALBON, *Mark's Jesus. Characterization as Narrative Christology*, Waco, Texas: Baylor University Press 2009.

3. JESÚS EN L'EVANGELI DE MARC

Entre els teòrics de la narrativitat, el tractament dels personatges, la manera com són presentats, la seva funció en els relats, etc., se solen considerar un tema difícil i, malgrat la seva gran importància per a la interpretació dels textos, han estat segurament poc estudiats. Tanmateix, de treballs sobre el tema no en falten.¹¹ A més, en els darrers anys, ha augmentat molt l'interès a treure'n fruits amb vista a la interpretació dels textos bíblics. Comencen a abundar els estudis sobre la representació dels personatges en la Bíblia.¹² Pel que fa al NT, alguns dels estudis més interessants tenen relació amb l'Evangel·li de Marc.¹³

Centrant-nos en la presentació de Jesús, l'estudi de la cristologia marcana ha posat de vegades l'accent en els anomenats títols cristològics. Certament, són importants. Des del títol del llibre, Jesús és presentat com a Messies i Fill de Déu. Sovint en l'evangel·li és designat com a Fill de l'home. També, amb menys freqüència, com a profeta (6,15; 8,28), Fill de David (10,47-48), Senyor (7,28; 11,3) o Fill de Maria (6,3), fins i tot com a rei dels jueus (15,26). Tanmateix, no hi ha mai cap definició ni cap descripció d'aquests títols.

De fet i deixant de banda el verset inicial (1,1), és curiós que el narrador mai no aplica a Jesús cap d'aquests títols; són Jesús mateix o bé els altres personatges del relat, qui els fan servir, com passa també amb moltes altres descripcions o definicions de Jesús. Això convida a preguntar-se quina credibilitat té cada personatge i quin valor cal donar a aquests usos. ¿Què significa

11. Cf. E. M. FORSTER, *Aspects of the Novel*. Edited by Oliver Stallybrass, London: Hodder & Stoughton 2012 Cambridge 1927, pp. 54-84; Robert SCHOLLES – Robert KELLOGG, *The Nature of Narrative*, London: Oxford University Press 1966, pp. 160-206; Seymour CHATMAN, *Story and Discourse, Narrative Structure in Fiction and Film*, Ithaca, NY: Cornell University Press 1978, pp. 108-138; Angelo MARCHESE, *L'officina del racconto. Semiotica della narratività* (Studio 105), Milano: Mondadori 31987 (1983), pp. 185-222; Shlomit RIMMON-KENAN, *Narrative Fiction. Contemporary Poetics* (New Accents), London – New York: Routledge 1983, pp. 29-40, 59-70.
12. Per a l'AT, cf. Robert ALTER, *The Art of Biblical Narrative*, New York: Basic Books 1981, pp. 114-130; Meir STERNBERG, *The Poetics of Biblical Narrative. Ideological Literature and the Drama of Reading* (Indiana Studies in Biblical Literature), Bloomington: Indiana University Press 1985, pp. 321-341, 475-481; Shimon BAR-EFRAT, *Narrative Art in the Bible* (JSOTSS 70), Sheffield: The Almond Press 1989, pp. 47-92; Adele BERLIN, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (Bible and Literature Series 9), Sheffield: The Almond Press 1983, pp. 23-42.
13. Cf. David RHODS – Donald MICHIE, *Mark as Story*, Philadelphia: Fortress Press 1982, pp. 101-136; J. F. WILLIAMS, *Other Followers of Jesus. Minor Characters as Major Figures in Mark's Gospel* (JSNTSS 102), Sheffield 1994. Cf. també F. W. BURNETT, «Characterization and Reader Construction of Characters in the Gospels», *Semeia* 63 (1993) 3-28, que conté elements interessants d'aplicació als evangelis dels estudis recents sobre el tractament dels personatges en la narrativa.

que el títol «Fill de l'home» aparegui sempre en boca de Jesús mateix? ¿O que sigui l'home posseït per un esperit maligne qui l'anomena «el Sant de Déu» (2,24)? ¿O que els seus familiars diguin que ha perdut el seny (3,21)? ¿O bé que qui el reconeix com a Fill de Déu sigui el centurió al peu de la creu (15,39)? Pere el proclama com el Messies quan Jesús interroga els deixebles sobre la seva pròpia identitat (8,29), però immediatament Jesús prohibeix que ho diguin a ningú. Els mestres de la Llei diuen que està posseït per Beelzebul (3,22). Herodes diu que és Joan (baptista) ressuscitat d'entre els morts (Mc 6, 16). El rètol on consta la causa de la seva condemna diu «rei dels jueus» (15,39).

En les obres narratives, de manera diferent a com pot passar en altres tipus de textos més conceptuals, les informacions sobre els personatges que hi intervenen poden ser de dos tipus: la presentació directa (*telling*) i la presentació indirecta (*showing*).¹⁴ És a dir: el narrador pot optar per descriure ell mateix les característiques d'un personatge (físiques, socials, psicològiques, etc.) o bé pot mostrar-les per mitjà de les accions, les paraules o altres intervencions del personatge mateix. Les dades de presentació indirecta demanen un compromís més gran per part del lector, que ha de dur a terme una tasca constant de deducció per anar construint la imatge dels personatges.

En la narrativa bíblica hi predomina clarament la presentació indirecta, molt més freqüent que la directa, tant en l'AT com en el NT. Als evangelis, la presentació directa dels personatges és realment escassa. Els personatges hi són descrits més aviat a través de les seves accions i de les seves paraules. En contrast amb bona part de la literatura moderna, els narradors bíblics no semblen interessats pels processos interiors dels personatges, les seves deliberacions, conflictes, transformacions internes (tot i que no hi falten les referències als sentiments dels personatges).

Pel que fa a l'Evangelí de Marc, és fàcil adonar-se que, fins i tot, en els casos de descripció una mica detallada d'un personatge s'hi parla, més aviat, de les seves característiques externes, observables (cf., per exemple, 5,2-5, la descripció més llarga d'un personatge en tot l'evangelí, constituïda exclusivament per accions).

També la imatge de Jesús hi és presentada a través d'una caracterització indirecta. El narrador mateix no fa descripcions ni valoracions de Jesús, mal-

14. Cf. Janice Capel ANDERSON, *Matthew's Narrative Web. Over, and Over, and Over Again*, Sheffield: Academic Press 1994, p. 78: «The narrator may 'show' a character through the character's words and deeds. The narrator may also 'tell' the reader about the character, that is, describe and evaluate directly.»

grat que resulta evident la seva plena identificació amb la persona i els valors de Jesús. Jesús hi és dibuixat a través de les seves paraules i de les seves accions. Allò que hi fa i que hi diu el defineix. Com a molt, podríem dir que el narrador intervé més directament quan en algunes comptades ocasions descriu els sentiments de Jesús: es compadeix davant del leprós (1,41), es mostra indignat i entristit per l'enduriment de cor dels presents a la sinagoga (3,5), se sorprèn perquè els habitants del seu poble no tenen fe (6,6), es compadeix de la gran gentada que el segueix (6,34), s'indigna perquè els deixebles renyen els qui acosten els infants a Jesús (10,14), estima l'home ric (10,21), sent esglai i angoixa a Getsemaní (14,33)...¹⁵

3.1. *Les accions*

Les accions de Jesús el presenten com algú poderós, capaç de realitzar gestos extraordinaris i sorprenents, sempre positius, en favor dels malalts, de les multituds, dels deixebles... Es manifesta amb capacitats i amb poders habitualment relacionats amb Déu: guareix els malalts, expulsa els esperits malignes, perdona els pecats, interpreta les lleis, atura la tempesta, camina sobre l'aigua, multiplica els pans i els peixos per alimentar la multitud...

D'altra banda, a mesura que avança la narració, l'atenció es va situant en els esdeveniments de la passió i, més encara, en l'actitud de Jesús davant de tot el que succeeix. El camí de Jesús cap a Jerusalem, anunciat per ell mateix des de l'inici com l'itinerari vers la passió, la mort i la resurrecció, constitueix el fil conductor de tota la segona part de l'evangeli. Aquí, més que d'accions de Jesús caldria parlar d'accions envers (o contra) Jesús, que ell assumeix sense oposar-s'hi, sense defensar-se'n ni fugir-ne. Jesús coneix per endavant la seva mort i no fa res per evitar-la, més aviat amb la seva manera d'actuar col·labora amb els qui volen matar-lo.¹⁶

La mort és especialment reveladora de la cristologia marcana. És anunciada repetidament per Jesús mateix (no tan sols en els anuncis explícits a partir de 8,31, sinó molt abans, quan parla del temps en què «l'espòs serà pres», 2,20). La mort de Jesús és preparada al llarg de tot el relat, amb falques

15. Werner H. KELBER, *The Oral and the Written Gospel. The Hermeneutics of Speaking and Writing in the Synoptic Tradition, Mark, Paul, and Q*, Philadelphia: Fortress Press 1983, p. 69.

16. RHOADS – MICHIE, *Mark as Story*, 112-113: «The narrator even portrays Jesus as bringing on his death and cooperating with those who are responsible for it».

com els plans dels fariseus i els herodians per matar-lo (3,6), el relat de la mort de Joan Baptista (6,14-29), la prolepsi sobre la traïció de Judes (3,19), l'oposició creixent de les autoritats a Jesús... Per la seva part, Jesús mateix no tan sols anuncia amb insistència la seva pròpia mort, sinó que en dóna per endavant les claus d'interpretació: «el Fill de l'home.. ha vingut... a donar la seva vida en rescat per tothom» (10,45).

La passió i la mort són elements essencials de la cristologia marcana. Tanmateix, no en són els únics elements.¹⁷ Per exemple, cal notar que en els mateixos anuncis de Jesús la passió i la mort sempre hi desemboquen en la resurrecció.

3.2. *Les paraules*

Marc és un evangeli essencialment narratiu, que dedica molta atenció a les accions de Jesús i a la seva relació amb altres personatges. Tanmateix, també hi ha seccions dedicades a recollir el seu ensenyament.

Una de les característiques de Jesús en Marc és la seva condició de mestre. És anomenat així unes quantes vegades (4,38; 5,35; 9,17.38; 10,17,20.35; 12,14.19.32; 13,1; 14,14), es diu en diverses ocasions que ensenya (1,21-22; 2,13; 4,1-2; 6,2.6.34; 8,31; 9,31; 10,1; 11,17; 12,14.35; 14,49)... Tanmateix, no hi sol haver el contingut del seu ensenyament. Tan sols s'hi recullen amb una certa generositat les seves paraules en el capítol sobre les paràboles (4,1-34), en el discurs de comiat (13,1-37) i, una mica menys, en la discussió sobre la tradició dels antics (7,1-23). S'hi podrien afegir els diàlegs amb els deixebles en el camí cap a Jerusalem (8,31-10,52), si bé sempre són fragments relativament breus. A més, en casos com el discurs parabòlic, l'atenció està posada més en l'actitud a prendre davant l'ensenyament de Jesús que no pas en el contingut concret de la seva doctrina.

Tot plegat transmet una imatge d'un Jesús que ensenya més amb l'exemple que amb la paraula. Per això mateix, en relació als deixebles és tan important el seguiment. Jesús cal escoltar-lo, però sobretot cal seguir-lo.

17. HENDERSON, *Christology and Discipleship in the Gospel of Mark*, 10, critica l'èmfasi excessiu sobre el Messies sofrent que detecta en nombrosos estudis sobre la cristologia de Marc.

3.3. *Els diàlegs*

Un altre element important que ajuda a dibuixar la imatge de Jesús són els diàlegs, realment abundants en l'Evangelí de Marc. Molts dels personatges que hi apareixen tenen com a funció principal servir de complement en la caracterització de Jesús a través de la seva interacció amb ell. Per exemple, el diàleg amb el leprós (1,40-45) diu més sobre la manera de ser de Jesús que sobre la persona del leprós, l'episodi del cec Bartimeu (10,46-52) contribueix més a construir la imatge de Jesús que no pas la del cec guarit...¹⁸

Jesús, el protagonista principal de l'evangelí, és situat sovint en contrast amb altres personatges, singulars o col·lectius, i això serveix per centrar l'atenció en ell i per anar afegint noves pinzellades a la seva imatge. En l'episodi de Jesús a casa de Leví (2,15-17), les paraules i l'actitud de Jesús contrasten fortament amb les dels mestres de la Llei dels fariseus. En l'escena dels fills de Zebedeu (10,35-44), les paraules i els valors de Jesús són evidenciats per comparació amb els de Jaume i Joan i també amb els dels altres deu deixebles.

Precisament en els diàlegs, Jesús desvia sovint l'atenció d'ell mateix cap a Déu o cap al Regne. Quan l'home ric l'anomena «Mestre bo» (10,17), ell respon immediatament: «¿Per què em dius bo? De bo, només n'hi ha un, que és Déu» (10,18). Quan Pere el reconeix com el Messies (8,29), Jesús prohibeix que ho diguin a ningú i comença a anunciar les seves passió, mort i resurrecció. Igualment, quan a la muntanya la veu que surt del núvol el proclama com el Fill estimat (9,7), ell mana que no ho expliquin a ningú (9,9). Quan Jaume i Joan li demanen els llocs d'honor a la glòria, Jesús assegura que no ha vingut a ser servit, sinó a servir i donar la vida (10,45).¹⁹

18. Tal com afirma ANDERSON, *Matthew's Narrative Web*, 80: «The primary means of developing character, however, is the portrayal of interaction between various characters and Jesus... The nature and motivations of each group are revealed in their interactions with and responses to Jesus, the protagonist. Since Jesus wears the badge of reliability and his ideological point of view is aligned with that of the narrator, they are also revealed authoritatively in Jesus' responses to each group.»

19. MALBON, *Mark's Jesus*, insisteix especialment en aquesta actitud constant de Jesús que desvia l'atenció cap a Déu o cap al Regne de Déu.

3.4. *Altres personatges*

Fins i tot, els altres personatges presents en l'Evangelí de Marc contribueixen primordialment a configurar la imatge de Jesús. Els mateixos deixebles, també presents gairebé de l'inici fins al final, acompanyants i testimonis constants de les accions i les paraules de Jesús i sobre els quals tants d'estudis s'han publicat, serveixen en bona part per ajudar a entendre millor Jesús, moltes vegades per contrast!

La famosa incomprensió dels deixebles, tema estrella dels estudis marcans sobre els deixebles, sobre el qual Camille Focant ha fet interessants aportacions,²⁰ en el fons també té com a centre la qüestió cristològica. Molts dels estudis publicats sobre aquest tema interpreten que el problema principal dels deixebles és una visió messiànica gloriosa i triomfalista de Jesús, que necessita ser corregida per la realitat d'un Fill de l'home que dóna la vida en la Passió, és a dir que només a la llum de la creu els deixebles poden entendre la veritable identitat de Jesús.²¹ Segurament, però, més que voler substituir una imatge triomfalista de Jesús amb la del Messies sofrent, el que vol Marc és posar-les totes dues en diàleg per convidar el lector a reflexionar i a elaborar-ne una síntesi adequada.

En la relació de Jesús amb els seus oponents hi ha una progressió, que va des de les reticències inicials, passant per l'oposició oberta i la decisió d'eliminar-lo, fins a la condemna a mort. N'és especialment interessant en aquest aspecte l'última part, on els líders jueus de Jerusalem intensifiquen la seva oposició a Jesús: en realitat Marc està mostrant com amb aquesta actitud provoquen el contrari del que volien, perquè busquen de desacreditar-lo com a Messies, quan de fet l'autèntica realitat de Jesús es manifesta a la passió; volen eliminar la seva activitat duent-lo a la mort i és precisament en la mort on es manifesta plenament la validesa del seu missatge i la seva missió.

En canvi, com han assenyalat diversos autors, hi ha alguns personatges «menors» que són els únics que semblen respondre adequadament a Jesús: el cec de Betsaida (8,22-26) i el cec Bartimeu (10,46-52), la viuda pobra (12,41-44), la dona que l'ungeix (14,3-9), el mestre de la Llei de Jerusalem (12,28-34), Josep d'Arimatea (15,42-46)...

20. C. FOCANT, «Lincompréhension des disciples dans le deuxième évangile. Tradition et rédaction», *RB* 82 (1975) 161-185.

21. Cf. HENDERSON, *Christology and Discipleship in the Gospel of Mark*, 5-9, que ofereix una bona panoràmica de les opinions dels autors sobre la dimensió cristològica de la incomprensió dels deixebles.

4. LA COL·LABORACIÓ DEL LECTOR

La narrativa demana sempre un treball actiu per part del lector, que ha d'estar atent a relacionar els diversos elements de la trama per reconstruir la unitat subjacent a la narració. Sempre, i més en un text de caire tan episòdic com el de Marc, resulta imprescindible descobrir els lligams entre les diverses escenes, les al·lusions de les unes a les altres, les analepsis i les prolepsis... En el cas dels personatges, s'han d'anar unint les pinzellades que el relat va oferint per poder obtenir finalment la imatge que l'autor vol transmetre.

Pel que fa a Jesús en l'Evangeli de Marc, aquesta col·laboració interpretativa del lector hi esdevé encara més necessària. L'escrit marcà és una narració que conté una bona dosi d'enigmes i de paradoxes. L'autor sembla complaure-s'hi a revelar i a amagar alhora i a matisar o, fins i tot, qüestionar allò que semblava haver ja afirmat.

Sense entrar ara en detall en el tema, n'hi ha prou de recordar la importància d'allò que des de l'estudi clàssic i tan influent de William Wrede (1901) s'anomena el secret messiànic:²² ¿Per què Jesús prohibeix al lepros guarit que digui res a ningú (1,44; cf. 5,43; 7,36)? ¿Per què no deixa parlar els dimonis que el coneixen (1,34; cf. 1,25; 3,11-12)? ¿Per què mana als deixebles que no diguin res a ningú quan el reconeixen com a Messies (8,30)? ¿Per què les paràboles, que en principi haurien d'ésser exemples clars i evidents per il·lustrar una veritat determinada, són presentades en canvi com si fossin enigmes, que només poden entendre els ja iniciats o els qui reben la interpretació correcta del mestre (4,10-12)?

És interessant també d'observar altres escenes en què la identitat de Jesús i, per tant, la cristologia de Marc es revelen gràcies a les actituds o les paraules d'altres personatges, que només poden ser interpretades amb una bona atenció del lector al conjunt de l'evangeli:

– Jesús és escarnit com a profeta (14,65; cf. 15,16-20), quan Marc ha mostrat ja clarament que ho és de debò i que totes les seves prediccions s'han complert; en aquest cas sembla que Marc vulgui que el lector entengui de manera irònica la ironia dels qui es burlen de Jesús.

– Els qui passen a prop del crucificat es burlen de Jesús, que sembla que no pot salvar-se ell mateix perquè no baixa de la creu (15,29-32). Ara bé, el seu poder salvador ha quedat demostrat abans; aquí Jesús és plenament con-

22. W. WREDE, *Das Messiasgeheimnis in den Evangelien. Zugleich ein Beitrag zum Verständnis des Markusevangeliums*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1901.

seqüent amb la seva afirmació de 8,35: «el qui vulgui salvar la seva vida la perdrà».

Amb tots aquests i altres elements, l'evangeli crea una imatge de Jesús que té un punt de misteri i d'enigma i es converteix en una invitació al lector a interrogar-se també ell sobre la veritable identitat del protagonista de l'evangeli. La mateixa dificultat dels deixebles per entendre Jesús es pot interpretar en aquest sentit.

5. CONCLUSIÓ

L'Evangeli de Marc, a través d'un relat sorprenent, ple de sorpreses i de matisos, va conduint el lector a elaborar una imatge de Jesús que juxtaposa paradoxalment el poder i la feblesa. El Jesús poderós, avalat pel Pare que li mostra la seva proximitat en el baptisme i en la transfiguració, que ensenya i actua amb poder, és el mateix Jesús humà que es veu sotmès al fracàs, a la incomprensió, a la persecució, a l'angoixa de la mort, al sentiment d'abandó...

Marc no presenta una cristologia sistemàtica i acabada. Més aviat ofereix una imatge de Jesús en progrés, en elaboració contínua, de tipus impressionista, feta de contrastos i de dialèctica. És una imatge que demana una notable col·laboració interpretativa del lector, que es veu sacsejat i interpel·lat cada vegada que creu haver copsat la identitat de Jesús. Des de la primera línia, on sembla que la identitat de Jesús ja és plenament desclosa i, en canvi, serà contínuament posada en qüestió, fins a la darrera línia, on el silenci i la por de les dones entorn de la resurrecció suposen una nova i desconcertant interpel·lació al lector que ja creia resolta la pregunta cristològica amb la victòria del ressuscitat sobre la mort.